

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Соня Александрова Алексиева, Нов български университет,
департамент „Бизнес администрация”, член на научно жури съгласно: Заповед на
Ректора на СУ „Св. Кл. Охридски” № РД-20-270/30.01.2013 г., считано от 10.02.2013 г.

Относно: Дисертационен труд на тема: „Роля на бизнес сектора за развитието на нова туристическа дестинация” за придобиване на образователна и научна степен „Доктор” по професионално направление: 4.4. Науки за земята, научна специалност: География на рекреацията и туризма

Докторант: Любен Станев Лалев, катедра „География на туризма” на Геолого-географски факултет - Софийски университет „Св. Климент Охридски”

Научен консултант: Доц. д-р Мариана Асенова

1. Данни за кандидата

Любен Станев Лалев е роден на 20.10.1965 г. Завършил е Институт за учители „М. Ив. Калинин” – гр. Сливен през 1989 г. Има диплом за завършена специализация „Мениджър“ в Българо-американския информационно-консултантски център по икономика и мениджмънт от 2000 г. Учредител на фондация „Балкански център Дипломат” (2001 г.), подпомагаща културата, спорта и туризма в региона. Създава Център за професионално обучение (ЦПО) към „Балкански център Дипломат” в град Луковит, лицензиран в Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО) през 2004 г. Член е на Асоциацията на Българската търговско-промишлена палата (БТПП). Участва в създаването на първия концептуален хотел в България - Diplomat Plaza Hotel & Resort през 2005 г. и е съавтор на уникалната му концепция „Специални моменти за специални хора”. Член е на Българската хотелиерска и ресторантьорска асоциация (БХРА).

Магистър е по „Икономика и организация на туристическия бизнес“ в Университет „Проф. д-р Асен Златарев” – гр. Бургас (2011 г.). Любен Лалев е зачислен като докторант на самостоятелна подготовка към катедра „География на туризма“ на Геолого-географски факултет с тема „Ролята на бизнес сектора в развитието на новата туристическа дестинация“ в професионално направление 4.4. Науки за земята (научна специалност „География на рекреацията и туризма”) с научен консултант: доц. д-р Мариана Асенова към катедра „География на туризма” със Заповед на Ректора на СУ „Св. Кл. Охридски” РД-20-270/30.01.2013 г., считано от 10.02.2013 г. Разширено заседание на Катедрения съвет за отчисляване и вътрешна защита на докторанта Любен Станев Лалев - протокол № 9/10.06.2014 г. Отчислен е с право на защита със Заповед на Ректора на СУ „Св. Кл. Охридски” РД-20-1145/21.07.2014 г., считано от 10.06.2014 г.

През периода на подготовка на докторантурата е автор на три научни публикации.

2.Общо представяне на дисертационния труд

Представеният за защита пред научно жури дисертационен труд „Ролята на бизнес сектора в развитието на новата туристическа дестинация“ е посветен на актуалната тема за мястото и ролята на бизнес сектора при налагането и утвърждаването на новите туристически дестинации на България. Значимостта на темата се определя от извеждане на важната взаимовръзка на бизнес сектора с местните НПО и местната власт при утвърждаването и развитието на съвременната туристическа дестинация.

Актуалността на избраната тема се определя от ключовата роля на бизнеса в устойчивото изграждане и развитие на туристическата дестинация, както и от взаимодействието на институциите и организациите от публичния и частния сектор при управлението на туристическата дестинация. Обект на изследването е територията на община Луковит като основната теза на дисертационния труд е, че общината разполага с възможности за използване на туристическите ресурси за развитието ѝ като дестинация, като бизнес секторът може да бъде водещ при нейното утвърждаване. Целта на изследването е да се представи важната роля, която бизнес секторът в община Луковит има по отношение на налагането и утвърждаването на една от новите туристически дестинации на България – „Луковит“.

Дисертационният труд се състои от увод, четири глави и заключение в общ обем от 220 стр. Той включва още 9 стр. използвана литература и 17 приложения. В основния текст на изследването са включени списъци на използваните 45 таблици и 33 фигури. Библиографията се състои от 225 източника (печатни), от които - 123 на кирилица, 90 на латиница и 12 интернет сайта. Приложеният автореферат е в обем от 31 стр. и като съдържание, и като форма отговаря на нормативните изисквания и отразява точно темата на представения научен труд. В автореферата са включени приносите и авторските публикации по темата на дисертационния труд. Посочените от докторанта в библиографията многобройни заглавия, свързани с темата на изследването, доказват предварителната му подготовка в защита на основната теза, както използването на най-актуални източници в областта на туризма.

Предметът и обектът на изследването, основната теза и методите на изследване, са представени точно съгласно изискванията. Докторантът е формулирал прецизно трите основни задачи за постигане на поставената цел. Използваните в изследването методи включват: проучване и анализ на вторични източници на информация - научни и практико-приложни литературни източници, нормативно-планови документи, публикации в интернет сайтове, периодичен печат и медии; анкетен метод; теренни изследвания; статистически методи за обработка на количествената информация (в т.ч. използване на специализирания софтуер SPSS); научен анализ и синтез SWOT анализ.

Дисертационният труд е резултат от задълбочена предварителна подготовка, свързана с проблематиката на българския туризъм, както и от реално проучване на бизнес сектора в туризма. Разработката на Любен Лалев е самостоятелно научно изследване, което включва добросъвестно запознаване с необходимия теоретичен материал по темата и практическите резултати от работата му по развитието и популяризирането на община Луковит като туристическа дестинация.

3. Структура и съдържание на дисертационния труд

Във Ввода се обосновава изборът на темата и ролята на бизнеса в устойчивото изграждане и развитие на конкурентоспособната туристическа дестинация. Формулирани са целите на бизнеса в провежданата от местната власт целенасочена политика за развитие на туризма с акцент върху икономическите, социалните и екологичните резултати в полза на всички заинтересовани страни. Изведени са предпоставките, определящи актуалността на проблематиката, свързана с позитивите и негативите при взаимодействието между субектите на публичния и частния сектор. Аргументирани са правата и интересите на заинтересовани страни (като своеобразни „акционери” на туристическата дестинация), които участват в създаването на общ туристически продукт.

Докторантът подчертава реалното място на бизнес сектора при развитието на туристическа дестинация, въз основа проучени добри практики, адаптирани за туристическото развитие на община Луковит при взаимодействието ѝ с бизнеса.

В глава първа „*Методологични основи на изследването*” Л. Лалев е дефинирал обект, предмет, основна теза и методи на изследване като е аргументирал избора на обекта на изследване (територията на община Луковит). Синтезирани са шест основни съображения, продиктували този избор съобразно предмета на изследване в дисертационния труд. Той включва именно взаимовръзките между отделните заинтересовани страни (бизнес сектор, публичен сектор и неправителствен сектор), с цел партньорското им взаимодействие в практиката при изграждането и утвърждаването на туристическа дестинация. Основната теза на докторанта е, че община Луковит разполага с достатъчно туристически ресурси за развитието ѝ като нова дестинация с разнообразно туристическо предлагане и може да активизира бизнес сектора като водещ двигател при утвърждаването ѝ.

Заедно с използваните методи в изследването, тук се посочват източниците на информация за разработването на дисертационния труд, осъществено в периода 2012-2014 г. като: състояние на природната и икономическата среда (в частност състоянието на туризма), в община Луковит - данни на НСИ; данни за категоризираните обекти на територията на общината от общинския регистър и публичния регистър на Министерството на икономиката и енергетиката и др. Използвани са, както научни, така и и практико-приложни литературни източници за дефиниране на ролята на бизнес

сектора за развитие на туристическа дестинация (от хотелиерския и ресторантьорския сектор).

Въз основа на собствени проучвания, докторантът е провел четири вида анкетни проучвания (към местно население, туристически бизнес, не туристически бизнес и туристи), за да допълни липсата на официална информация. На базата на обработените анкети е направен детайлен анализ на състоянието, влиянията и проблемите на туризма в луковитския район. С цел събирането на допълнителна информация за отношението на гражданите на общината към развитието ѝ като туристическа дестинация, е изработена анкетна карта към социалните влияния на туризма.

Приложеното анкетно проучване на бизнес сектора извън туризма се основава на стандартизиран въпросник, попълван, чрез анкетен метод. Обработването на данните на анкетите е направено с помощта на статистически пакет SPSS и е представена във вид на фигури в основния текст на изследването и в приложенията. Сред най-важните методи е използването на SWOT анализ, в който се обобщават резултатите от проучването и анализа на туристическото развитие в община Луковит.

В глава втора *„Структура на туристическата дестинация“* е дефинирано ключовото за настоящия дисертационен труд понятие и неговата същност като са представени различни гледни точки и определения за туристическа дестинация на чуждестранни и български автори. Направен е опит за извеждане на определение на понятието „нова туристическа дестинация“ въз основа на личното мнение на автора (стр. 20). Обобщени са важните елементи на туристическата дестинация от гледна точка на нейната привлекателност и подробно са проследени осемте фази в нейния жизнен цикъл. В контекста на динамичните световни промени в туризма в последните години, докторантът анализира нарастващото внимание към управлението и конкурентоспособността на туристическите дестинации; към основните принципи за развитие на устойчив туризъм; към значението на културните различия и комуникационните модели; към хармонизирането на националните идентичности с европейската идентичност и др.

Интересна е аргументираната гледна точка на Л. Лалев за процесите, които променят парадигмата на класическия туризъм – „колкото и да се модернизира една туристическа дестинация, тя трябва да съхрани своя етнос, традиции и обичаи, характерни за региона“ като един от факторите за придаване на „уникалност на дестинацията, т.е. трябва да се предлагат услуги, за които в друга дестинация е невъзможен дублаж или поне не е типичен“. Именно новите дестинации чрез рекреационните ресурси и многобройните природни забележителности могат да променят развитието на неизвестните, неразпознаваемите общини (извън популярните дестинации на масовия туризъм), което ще допринесе за устойчивото развитие на туристическия сектор в региона, за диверсификация на националния туристически продукт и подобряване на качеството му.

Основно място в глава втора се отделя на ролята на бизнес сектора при развитието на туристическа дестинация и взаимовръзката му с останалите заинтересовани партньори. С аргументи и конкретни примери се доказва значението на ролята на бизнес сектора при развитието на туристическа дестинация и използването на различни модели за измерване и анализ на конкурентоспособността ѝ. Извежда се подтемата за корпоративната социална отговорност на бизнеса при развитието на туристическа дестинация – един от постоянните му ангажменти към местната общност и обществото.

Заедно с факторите, които оказват влияние за конкурентоспособността и устойчивостта на една туристическа дестинация, в глава втора се анализира с познание значението на основните ресурси и атракции за успеха на дестинацията, като се подчертава ключовото значение на политиката за развитието и стратегическо планиране на дейността, както и нейното оперативно управление и маркетинг. Докторантът подробно разглежда мястото на комуникациите, рекламата, връзките с обществеността, сувенирната индустрия и др.

Развитието на устойчивият туризъм като основен двигател и важно условие за устойчивото развитие на дестинацията, е разгледано през гледната точка на представителите на публичния и неправителствения сектор и посредниците. Представен е модел за мястото на бизнес сектора и взаимовръзката му с останалите партньори в развитието на туристическата дестинация като е направен анализ на този модел в развитието на туристическата дестинация в подробна таблица (стр. 84-86).

В глава трета *„Териториална система на туризма в община Луковит“* са представени с актуална информация и анализирани подробно историята, ресурсите, основните играчи на туристическия пазар, настанителната база и др. в общината. Точният обзор на нейното развитие включва: туристико-географско положение и транспортна достъпност; туристическото търсене и предлагане; анализ на използвания туристически ресурс; състоянието на бизнес сектора и взаимовръзката му с останалите партньори при развитието на общината; проблемите на бизнес сектора и взаимовръзката му с останалите партньори в развитието на туристическата дестинация и др. Като представител на бизнес сектора в областта на туризма са анализирани мястото, услугите и успехите на хотел „Дипломат плаза“ - обект с устойчива туристическа посещаемост. Той е първият четиризвезден концептуален хотел в България с Health & Beauty center и конферентен център.

В глава четвърта *„Концепция за развитие на община Луковит като туристическа дестинация“* докторантът я защитава чрез SWOT анализ на база на собственото проучване. В него точно са изведени основните управленски, социални, икономически и екологични проблеми, като на база на тези проблеми са изведени съответно управленски; социални; икономически и екологични цели. Специално внимание в концепцията е отделено на точка визията на община Луковит, дефинирани са нейните целеви пазари и др. Докторантът представя с изводи и конкретни примери

резултатите от собствено изследване за целите на дисертационния труд, от изследването на местното население, от изследването на туристически бизнес сектор, от изследването на бизнес сектора извън туризма, както и резултатите от изследването на туристите.

В *Заклучение* са обобщени ролята и значението на бизнес сектора в община Луковит за налагането и утвърждаването на новата туристическа дестинация на България – „Луковит”. Проследено е изпълнението на задачите в защита на основната цел на представения научен труд, вкл. и разработване на концепция за развитие на община Луковит като туристическа дестинация. Изведени и аргументирани 14 извода за ролята на бизнес сектора в развитието на дестинацията.

Анализът и доказателствената част към изведените авторски тези стъпват на богат теоретичен и емпиричен материал. В текста - добре структуриран, със стегнато изложение, е използван богат фактологичен материал в приложенията и таблиците. В рамките на големия обем на настоящия труд са коректно и добросъвестно цитирани посочените многобройни източници и позовавания.

4. Научни и научно-приложни приноси в дисертационния труд

Като резултат от извършената изследователска работа, в дисертационния труд могат да се обобщят конкретни научни и научно-приложни приноси, по-важните от които са:

1. Направено е задълбочено проучване за същността, структурата, управлението и функциите на представената туристическа дестинация. В него е открито ролята на туристически бизнес сектор, публичния и неправителствения сектор. Установена е взаимовръзката между бизнес сектора и останалите заинтересовани партньори в развитието на туристическата дестинация като на база на нея е създаден теоретичен модел.

2. Въз основа на направените анкетни проучвания (към местно население, туристически бизнес, не туристически бизнес и туристи) и изработена анкетна карта към социалните влияния на туризма, за първи път в региона е събрана актуална информация за реалното състояние на дестинацията – на базата на обработените анкети е направен детайлен анализ на състоянието, влиянията и проблемите на туризма в луковитския район.

3. Чрез анализ на туристическото търсене и предлагане чрез един от известните представители на бизнес сектора в областта на туризма - хотел „Дипломат плаза”, са изследвани причините за ограниченото туристическо предлагане, липсата на туристически атракции, липсата на обучени кадри, липсата на качествен мениджмънт на дестинацията и др.

4. Предложена е самостоятелно разработена концепция за развитието на туристическа дестинация Луковит с практико-приложен характер с правилно дефинирани цели, визия, целеви пазари, както и насоки за преодоляване на проблемите на бизнес

сектора при взаимовръзката му с останалите заинтересовани страни в развитието на общината като нова туристическа дестинация.

5. Критични бележки и съображения:

Към представения дисертационен труд имам някои забележки и препоръки:

1. Като цяло разработката защитава аргументирано основната си цел и поставя пред публичния и частния сектор не малко практически проблеми, свързани с провеждането на целенасочена туристическа политика, основана на стратегическото планиране. Докторантът коректно посочва активността на общината в Програмата за развитие на туризма в община Луковит (2007-2013г.) Този извод обаче, не е достатъчно подкрепен от изводи за резултати или реклама от посочените спечелени проекти (стр. 169-171), свързани с туристическата инфраструктура или популяризиране на дестинацията.

2. Извеждането на точните конкурентни предимства на дестинацията е свързано и с разрешаване на реални проблеми на общината – създаване на нови работни места, увеличаване на приходите в общинския бюджет, разширяване на поминъка, рекламиране на ЕДЕН дестинацията, популяризиране на туристическите обекти и др. Тяхното разрешаване е пряко свързано с дейността на Съвета по туризъм и ТИЦ (стр. 211). Би било още по-ценно за изследването на докторанта, ако се посочат възможните аргументи/причини за тяхната пасивност или отсъствие чрез информация/анкета/интервю с представители на общинската администрация.

3. Изводите и препоръките, свързани с по-активно привличането на туристите в общината, биха били по-конкретни, ако към статистиката (стр. 141-144 - фиг. 25, 26 и 27), се добавят и данни за видовете туризъм, които са привлекли посетителите в община Луковит. Така ще се съпостави и проверистатистиката, посочена в Приложение № 17 (Приложение № 17.4.5) за седемте най-подходящи видове туризъм за развитие на територията на общината (стр.11).

4. Както е посочено в т. 1 на настоящето становище докторантът е с богата мениджърска практика в туризма, с голям опит в управлението на човешките ресурси, с реален принос в развитието на дестинация Луковит и др.. Много от неговите идеи и инициативност са факт в усилията за разпознаваемост на дестинацията и изграждането на нейния имидж. Стандартът и изискванията за написание на дисертационен труд обаче, изключват пасажи, които извън научния стил представят факти, които никой не би оспорил, но на разговорен език (стр.29, 164, 181, 182, 183, 185, 211, 212).

Направените препоръки и бележки в никакъв случай не омаловажават положителната ми оценка за представения дисертационен труд на Л.Палев.

5. Въпроси към докторанта

Създаването на местна туристическа организация в Луковит (за координиране и коопериране на съвместни действия, за привличане на инвестиции, за решаване на

общи проблеми) би ли разрешила и как въпроси като липсата на маркетинг и реклама, на туристически атракции, на допълнителни услуги, на квалифицирани кадри и др. в дестинацията?

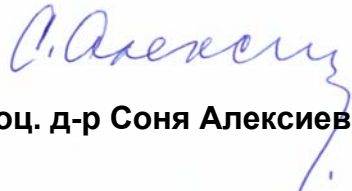
7. Заключение

Представеният дисертационен труд „Ролята на бизнес сектора в развитието на новата туристическа дестинация“ отговаря на изискванията на придобиване на образователна и научна степен „Доктор“, съгласно изискванията на ЗРАСРБ и на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности при СУ „Св. Кл. Охридски“. С представеното научно изследване докторантът доказва уменията си да откроява важни проблеми и да анализира на теоретично ниво актуални литературни източници. Представените публикации са резултат от публичното му участие в научни конференции и форуми в областта на туризма.

В заключение, като имам предвид приносните моменти в дисертационния труд, които напълно приемам, както и неговото професионално разработване, убедено предлагам на научното жури да присъди степента „Доктор“ по професионално направление 4.4. Науки за земята, научна специалност: География на рекреацията и туризма на Любен Станев Лалев.

09. 12 2014 г.
София

Член на научното жури:

(доц. д-р Соня Алексиева)